

НадраMonitor

Реформи воєнних часів: аналіз змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері користування надрами

Спецвипуск

Підготовка даного аналітичного продукту стала можливою завдяки підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) у рамках проекту “Прозорість Енергетичного Сектору”, який виконує ГО “ДІКСІ ГРУП”. Інформація, викладена в цьому дослідженні, є виключною відповідальністю ГО “ДІКСІ ГРУП” і за жодних обставин не може розглядатися як така, що відображає позицію USAID чи Уряду США.

© ГО «Діксі Груп», 2022 р.

РЕЗЮМЕ

- ✓ 1 грудня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері користування надрами» (реєстраційний № [4187](#) від 05.10.2020, далі – Закон). Законом унесено зміни до Кодексу України про надра, Земельного кодексу, Закону України «Про нафту і газ», Гірничого Закону України, що стосуються видів користування надрами, строків дії спецдозволів на користування надрами, створення Єдиної державної електронної геоінформаційної системи користування надрами на Державному геологічному порталі. Закон вступає в силу через три місяці після його публікування.
- ✓ Кодекс України про надра, Закон «Про нафту і газ» **доповнені статтями з переліком підстав для видачі, анулювання, зупинення спецдозволів на користування надрами**. Ці положення наразі регулюються Порядком про надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженим Кабміном. Перенесення цих норм на законодавчий рівень є довгоочікуваною і позитивною зміною для галузі та потенційних інвесторів, оскільки допоможе зробити законодавство про надра більш стійким до частих змін, принаймні, на рівні втручання уряду.
- ✓ Законом **впроваджено електронну платформу на Державному геологічному порталі**, який має об'єднати у собі функції доступу до геологічної інформації, кабінету надрокористувача та пришвидшити обмін інформацією між надрокористувачем та Держгеонадрами.
- ✓ Надрокористувачам надано **можливість відчужувати та передавати права на спецдозвіл, залучати третіх сторін до виконання робіт, розробляти декілька корисних копалин на одній ділянці**.
- ✓ **Скасовано спецдозвіл на геологічне вивчення та запроваджено «наскрізний» спецдозвіл**, що об'єднує у собі розробку та видобуток корисних копалин (нафтогазоносних надр в тому числі);
- ✓ Спеціальні дозволи на геологічне вивчення, у тому числі дослідно-промислому розробку та видобування бурштину **скасовуються**, їх можна буде продовжити одноразово та безоплатно, але не більш ніж на 5 років; для «наскрізних» дозволів на геологічне вивчення та видобування вуглеводнів можливість продовження не передбачена – можливе лише отримання спеціального дозволу на видобування.
- ✓ До Кодексу України про надра додано положення, відповідно до якого **громадяни України мають право на отримання частини доходу державного бюджету від рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин**. Пункт ймовірно є

частиною законодавчих змін, передбачених для реалізації ініціативи Президента України В. Зеленського щодо «економічного паспорту українця», щоб була презентована до повномасштабної війни. Ідея полягала у створенні накопичувальної системи коштів для громадян України, які народилися у 2019 році і пізніше за рахунок ренти на видобування корисних копалин. Експерти DiXi Group раніше [аналізували](#) попередню концепцію «економічного паспорту українця» та зазначали, що ініціатива не має ресурсного та економічного підкріплення. Втім, прийняті зміни набудуть чинності після прийняття відповідного Закону стосовно «економічного паспорту українця».

- ✓ Змінами до Гірничого Закону України **скасовано отримання надрокористувачами гірничого відводу (окрім гірничих об'єктів, розробки родовищ корисних копалин на яких здійснюється підземним способом, а саме на шахтах та рудниках)**. Процедура отримання гірничого відводу фактично є дублюючою і не мала сенсу для більшості способів видобування корисних копалин. Скасування цієї вимоги є позитивним моментом, який сприяє дерегуляції та спрощенню господарської діяльності. Окрім цього, обов'язкове щорічне затвердження плану розвитку гірничих робіт **замінено на інформування органу гірничого контролю**.
- ✓ **Змінено принцип розрахунку стартової ціни продажу сирової нафти і газового конденсату**, видобутих державними підприємствами та компаніями на біржових торгах. Законом визначено, що така стартова ціна (без урахування ПДВ та інших обов'язкових платежів) на біржових торгах визначається як середнє арифметичне значення котирувань URALS (Urals (Mediterranean)) та Urals (Rotterdam)) за даними видання «Crude Oil Marketwire» агентства «Platts» за 10 відомих котирувальних днів, що передують даті оголошення біржових торгів, що відбувається за 5 робочих днів до дати проведення біржових торгів. Для розрахунку стартової ціни використовується курс гривні до долара США, встановлений НБУ на день оголошення торгів.

Право на користування надрами

Відповідно до прийнятого Закону користувачами надр **не можуть бути**:

- 1) юридичні особи, зареєстровані у державі, визнаній Верховною Радою України державою-агресором;
- 2) державні компанії та юридичні особи, які зареєстровані на території держави-агресора або мають кінцевого бенефіціарного власника громадянина держави-агресора;
- 3) фізичні особи - громадяни та (або) резиденти держави-агресора.

Також забороняється укладати УРП з фізичними та юридичними особами, що входять до вищезгаданого переліку.

Окрім цього, користувачами надр не можуть бути юридичні особи, які знаходяться під санкціями, відповідно до Закону «Про санкції». У разі застосування санкцій до користувача надр у вигляді анулювання або зупинення дії спеціальних дозволів **Держгеонадра буде мати повноваження анулювати або зупинити дію спецдозволу такого користувача через 30 днів з дня застосування таких санкцій**. Відповідні зміни також внесені до Закону «Про нафту і газ» та стосуються нафтогазоносних надр.

Іноземці та особи без громадянства, іноземні юридичні особи (в тому числі через зареєстровані в Україні представництва) **набувають право користування надрами на тих самих підставах, що і громадяни України та юридичні особи**, зареєстровані в Україні.

Вилучення із процесу користування надрами підсанкційних надрокористувачів та асоційованих із країною-агресором має безумовний позитивний вплив на забезпечення енергетичної безпеки України. Також для стимулювання інвестицій в український видобувний сектор корисною є зміна щодо рівних умов для українських та іноземних надрокористувачів, оскільки це створить відповідні передумови для більш активного залучення іноземного капіталу у розробку українських надр.

Види користування надрами

Зазнала змін стаття 14 Кодексу України про надра, яка визначає види користування надрами.

Стаття 14. Види користування надрами Кодексу України про надра (редакція станом на 30 листопада 2022 року)	Стаття 14. Види користування надрами Кодексу України про надра (відповідно про прийнятого Закону, реєстраційний № 4187 від 05.10.2020)
Надра надаються у користування для:	
геологічного вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення;	геологічного вивчення, у тому числі дослідно-промислової розробки, корисних копалин з подальшим видобуванням корисних копалин (промисловою розробкою родовищ);
видобування корисних копалин;	видобування корисних копалин;
будівництва та експлуатації підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод;	будівництва та експлуатації підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод, отримання геотермальної енергії (теплової енергії надр), експлуатації підземних споруд, пов'язаної із запобіганням підтопленню навколишнього природного середовища внаслідок закриття шахт;
створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади та ін.);	створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади) (крім нафтогазоносних надр);
геологічного вивчення бурштиноносних надр, у тому числі дослідно-промислової розробки родовищ з подальшим видобуванням бурштину (промисловою розробкою родовищ);	вилучено
задоволення інших потреб	вилучено

Впроваджені зміни надають можливість надрокористувачам отримувати лише «наскрізні» спецдозволи, які поєднують у собі діяльність з розвідки та видобутку корисних копалин. Також, уточнено види користування надр, що не стосуються видобутку корисних копалин, скасовано видачу окремих «бурштинових» спецдозволів, як для окремого виду користування надрами.

Впровадження «наскрізних» спецдозволів на користування надрами без можливості оформити спецдозвіл на геологічне вивчення з одного боку скорочує час на оформлення спецдозволу та знижує можливості для випадків «сплячих» спецдозволів. Із іншого боку, надрокористувачам потрібно більше часу та зусиль для планування розробки та видобутку на ділянці надр, адже вони мають планувати видобуток за «наскрізним» спецдозволом, навіть за умови, що ділянка не є розвіданою. Це може збільшити кількість невиконаних програм робіт.

Нововведення також стосуються строків користування надрами. Надра надаються у строкове платне користування, а спеціальний дозвіл на користування надрами надається на строк, визначений заявником, та становить:

- від 3 до 20 років – на геологічне вивчення, у тому числі дослідно-промислому розробку, корисних копалин з подальшим видобуванням корисних копалин (промислому розробку родовищ), на видобування корисних копалин, на будівництво та експлуатацію підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин;
- від 3 до 50 років – на створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади) (крім нафтогазоносних надр).

Строки, на які надається спецдозвіл на нафтогазоносні надра, залишились без змін, однак для цього виду користування надр також впроваджено «наскрізні» спецдозволи, а дозвіл на геологічне вивчення надр скасовано.

Разом з тим, внесені зміни до Кодексу України про надра визначають, що у рамках виконання Державної програми розвитку мінерально-сировинної бази України проведення геологорозвідувальних робіт та досліджень здійснюється **без спеціального дозволу на користування надрами** (крім нафтогазоносних надр). Виконання ж розвідки та затвердження запасів корисних копалин у рамках програми **не дає права виконавцям робіт отримати спецдозвіл без проведення аукціону**. Проведення таких робіт організовується та координується Держгеонадрами.

Проведення робіт з геологічного вивчення надр в рамках програми розвитку мінерально-сировинної бази України

У рамках виконання Державної програми розвитку мінерально-сировинної бази України геологічне вивчення здійснюється **без спеціального дозволу на користування надрами** (крім нафтогазоносних надр). Виконання розвідки та затвердження запасів корисних копалин в рамках

програми не дає права виконавцям робіт на отримання спецдозволу без проведення аукціону.

Проведення даних робіт координується та організовується Держгеонадрами та фінансується в порядку та розмірі, визначених законодавством. У Законі зазначається, що місцеві ради і місцеві органи виконавчої влади сприяють проведенню робіт з геологічного вивчення надр, що виконуються згідно з державними програмами, а також розробляють та реалізують відповідні територіальні програми.

Кондиції на мінеральну сировину

Зміни до законодавства передбачають також встановлення кондицій на мінеральну сировину, що становлять сукупність вимог до якості і кількості корисних копалин, гірничо-геологічних та інших умов користування ділянками надр. Кондиції на мінеральну сировину розробляються з урахуванням раціонального використання всіх корисних копалин, а також наявних у них цінних компонентів і підлягають державній експертизі, що здійснюється ДКЗ або іншим уповноваженим підприємством, установою чи організацією, для визначення раціонального напрямку використання корисних копалин. Порядок розроблення кондицій на мінеральну сировину має бути встановлений Міндовкілля.

ЗМІНИ У ДОЗВІЛЬНІЙ ПРОЦЕДУРІ

Надання спецдозволів на користування надрами

Внесено зміни до механізму надання спеціальних дозволів на користування надрами, а також підстав, за яких може бути наданий спецдозвіл. Прийнятим Законом встановлено, що спеціальний дозвіл на користування надрами надається за результатами електронного аукціону, а без аукціону може бути наданий **лише за виключного переліку підстав**. Положення про порядок проведення електронних аукціонів затверджено Кабміном.

Законом **скорочено перелік ділянок надр, які можна надати без проведення аукціону**. Зокрема, надрокористувачі можуть отримати без аукціону спецдозвіл на:

- видобування корисних копалин на ділянці надр, якщо він має або мав спецдозвіл на геологічне вивчення, у тому числі ДПР, який закінчився протягом останніх двох років перед подачею заяви¹;
- геологічне вивчення і видобування корисних копалин місцевого значення - за умови що загальна площа ділянки надр, на яку надається спеціальний дозвіл на користування надрами, не перевищує 25 га, а заявник є власником земельної ділянки
- геологічне вивчення, у тому числі ДПР, з подальшим видобуванням підземних вод для всіх потреб (крім виробництва фасованої питної води та/або передачі її для фасування, та/або для питного водопостачання), за умови що обсяг видобування підземних вод з водозаборів перевищує 300 метрів кубічних на добу; або для питного постачання незалежно від обсягів видобування;
- геологічне вивчення, у тому числі ДПР з подальшим видобуванням, видобування лікувальних ресурсів виключно для лікувальних цілей;
- будівництво та експлуатацію підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин;
- провадження діяльності, передбаченої УРП;
- оформлення окремого спеціального дозволу на користування надрами на виділену в результаті розподілу запасів корисних копалин ділянку надр (у разі, якщо надрокористувач вирішить поділити запаси ділянки надр на декілька спецдозволів);
- створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення.

Змінами **звужено умови надання спецдозволів без проведення аукціону**. Зокрема, корисні копалини місцевого значення, що раніше надавалися без обмежень площі ділянки без аукціону, тепер мають бути площею не більше 25 га, крім того заявник повинен бути власником такої земельної ділянки. У іншому випадку, ділянку надр з корисними копалинами місцевого значення площею більше 25 га можна отримати лише через аукціон. Дані нововведення дозволять реалізувати на аукціонах більшу кількість спецдозволів з корисними копалинами місцевого значення.

Окрім цього, внесено інші зміни, що стосуються механізму отримання спецдозволу:

- впроваджено додаткове погодження від Міндовкілля на етапі виставлення ділянки надр на електронний аукціон. Ділянки надр, які пропонуються до аукціону з метою надання спецдозволу на геологічне вивчення, у тому числі дослідно-промислому розробку, корисних копалин з подальшим видобуванням корисних копалин

---

¹ Для раніше наданих спецдозволів.

(промислову розробку родовищ), погоджуються Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів із зазначенням умов, за яких можливе надрокористування на даній ділянці. Максимальний термін погодження 15 робочих днів з дня надходження запиту відповідного дозвільного органу. У разі відмови у погодженні центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, надає обґрунтовані зауваження (із зазначенням шляхів їх усунення) щодо неможливості надрокористування на запропонованій ділянці надр з дотриманням вимог природоохоронного законодавства. Такі погодження та зауваження Міндовкілля повинно публікувати у себе на сайті протягом трьох робочих днів після прийняття рішення. Також застосовується принцип «мовчазної згоди», у випадку ненадання міністерством відповіді на запит; Застосування даного погодження з великою ймовірністю створить зайві затримки у процесі виставлення ділянки на аукціон та носитиме формальний характер; на даному етапі підготовки ділянки до видобутку Міндовкілля буде складно надати об'єктивні висновки, можливим є хіба визначення, чи наявна ділянка у межах охоронних зон.

- виключено погодження надання надр у користування з метою геологічного вивчення, розробки родовищ корисних копалин місцевого значення з органами місцевого самоврядування. Також виключено право Верховної Ради Автономної Республіки Крим розподілу між відповідними місцевими бюджетами плати за користування надрами; скасовується право повноважень місцевих рад на вирішення спорів, пов'язаних з розробкою родовищ корисних копалин місцевого значення, торфу, прісних підземних вод.
- допускається надання спецдозволів на геологічне вивчення, у тому числі ДПР з подальшим видобуванням або спецдозволів на видобування на частину родовища корисних копалин, якщо розробка всього родовища технічно неможлива (у разі підтвердження ДКЗ) Спецдозволів надається на ту частину родовища, де видобуток здійснювати можливо;
- надрокористувач, який у процесі діяльності, пов'язаної з видобуванням корисних копалин, виявив іншу корисну копалину, не зазначену у спецдозволі, має право унести відповідні зміни до спецдозволу після здійснення державної експертизи та оцінки запасів такої нововиявленої копалини Державною комісією України по запасах корисних копалин;
- уточнений перелік документів для отримання спецдозволу на користування надрами через кабінет надрокористувача та скорочено терміни розгляду заяви про надання спецдозволу (з 30 до

25 днів). Серед нововведень є обов'язкова подача інформації про кінцевого бенефіціарного власника надрокористувача.

Додаткове погодження від Міндовкілля на етапі подачі виставлення ділянки надр на аукціон може негативно вплинути на швидкість виставлення ділянки на продаж. Також скасування погодження надання спецдозволів з органами місцевого самоврядування є негативним для процесу контролю надрокористування з боку громад, у яких буде здійснюватися видобуток. Фактично, у місцевих органів влади не залишається **інструментів впливу** на надрокористувачів, що може спричинити ризики неврахування інтересів видобувних громад.

Продовження дії спецдозволів на користування надрами

Право продовження строку дії спеціального дозволу залишається незмінним та надається надрокористувачам за умови відсутності порушень ними умов користування надрами. Для продовження строку дії спеціального дозволу надрокористувач не пізніше як за три місяці до дати його закінчення подає заяву, а також відповідні документи. Строк продовження дії спеціального дозволу на користування надрами не може перевищувати строк, на який він був наданий.

Продовження строку дії спецдозволу на геологічне вивчення, у тому числі дослідно-промислому розробку, корисних копалин з подальшим видобуванням корисних копалин (промислому розробку родовищ) не здійснюється. При цьому власник такого спеціального дозволу має право на отримання спеціального дозволу на видобування корисних копалин на даній ділянці без проведення аукціону.

Продовження строку дії спеціального дозволу на видобування корисних копалин не здійснюється:

- якщо надрокористувач видобув менше 1 % обсягу балансових запасів (обліковувалися на день надання такого спеціального дозволу), але у випадку наявності пробурених у період дії спеціального дозволу непродуктивних нафтогазових свердловин у межах ділянки надр продовження дії спецдозволу можливе.
- якщо на надрокористувача накладені санкції;
- відсутня інформація про кінцевого бенефіціарного власника.

Автоматичне продовження дії спецдозволів на час воєнного стану

Всі спецдозволи (у т.ч. нафтогазоносні), строк дії яких закінчився у період дії воєнного стану та протягом 3 місяців після його припинення або скасування (у випадку нафтогазоносних спец дозволів протягом 6 місяців), продовжуються автоматично без погодження з Держгеонадрами.

Внесення змін до спеціального дозволу на користування надрами

Значно розширено перелік підстав для внесення змін до спеціального дозволу та додано перелік документів для подачі до дозвільного органу. Новими підставами для внесення змін до спеціального дозволу є:

- зменшення площі ділянки надр після розподілу запасів корисних копалин (затверджених ДКЗ) надрокористувачем на декілька ділянок;
- розширення меж ділянки надр, але не більше, ніж на 50 % від початково наданої у користування площі за умови, якщо просторові межі перспективних покладів корисних копалин виходять за межі ділянки;
- зміна кількості водозабірних споруд та обсягів відбору підземних вод, визначених у спецдозволі;
- виявлення нової кількості корисної копалини, що зазначена у спецдозволі;
- виявлення нової корисної копалини, не зазначеної у спецдозволі, яку надрокористувач хоче видобувати або заміна корисної копалини, яка зазначена у спецдозволі;
- відчуження права на користування надрами на користь іншої юридичної особи або в рамках правонаступництва;
- отримання юридичною особою в оренду чи концесію цілісного майнового комплексу державного вугледобувного підприємства;
- отримання/повернення юридичною особою в оренду чи концесію об'єктів права державної чи комунальної власності.

Зупинення дії спецдозволу на користування надрами

Право користування надрами може бути тимчасово заборонено (зупинено) Держгеонадрами або на підставі рішення суду **виключно** з таких підстав:

- невиконання надрокористувачем у встановлений строк приписів перевірок щодо усунення порушення вимог законодавства, відповідної угоди про умови користування надрами та передбаченою нею програми робіт (зупиняється виключно судом за позовом Держгеонадр);
- відсутність інформації про кінцевого бенефіціарного власника або невідповідність цієї інформації дійсності;
- застосування санкцій у вигляді зупинення спецдозволу;
- видобування корисних копалин за відсутності:
  - документів, що посвідчують право власності або право користування земельною ділянкою для надрокористування;

- земельного сервітуту, гірничого відводу (для видобування підземним способом, а саме шахт та рудників);
- висновку з оцінки впливу на довкілля, якщо його наявність передбачена законом;

Анулювання спеціального дозволу на користування надрами

Внесеними змінами значно розширено перелік підстав для анулювання спеціального дозволу на користування надрами. Разом з тим, зменшена кількість підстав, за яких Держгеонадра може самостійно анулювати спецдозвіл у односторонньому порядку.

Новими підставами, за яких спецдозвіл на користування надрами може бути анульований є:

1. Звернення користувача надр із заявою про анулювання спеціального дозволу, в т.ч., якщо відпала потреба у користуванні надрами (анулюється Держгеонадрами);
2. Виявлення факту вичерпання запасів корисних копалин на основі звітності, яку подав надрокористувач та не звернувся із заявою про внесення змін до спецдозволу (на основі рішення суду);
3. У разі ліквідації юридичної особи надрокористувача або неподання ним заяви про внесення змін до спецдозволу через перетворення юридичної особи (анулюється Держгеонадрами);
4. Заподіяння шкоди життю чи здоров'ю людей або виникнення істотного забруднення навколишнього середовища (на основі рішення суду);
5. Невиконання затвердженої програми робіт з порушенням строків етапів робіт на більш як один рік (на основі рішення суду);
6. Встановлення факту подання недостовірної інформації про заявника під час видачі спецдозволу (на основі рішення суду);
7. Невжиття надрокористувачем заходів для усунення причин зупинення дії спецдозволу (на основі рішення суду).;
8. Застосування санкцій до надрокористувача у вигляді анулювання спецдозволу (анулюється Держгеонадрами) відповідно до Закону України «Про санкції» (затверджені Указом Президента);
9. Зміна організаційно-правової форми надрокористувача, внаслідок якої він перестав бути державним підприємством або компанією з часткою держави більше 50% (анулюється Держгеонадрами);
10. Не була розпочата діяльність із видобутку газу вугільних родовищ у встановлених Законом «Про газ (метан) вугільних родовищ» термінах (на основі рішення суду).

Внесеними змінами зменшено можливість Держгеонадр одноосібно приймати рішення про анулювання спецдозволу на користування надрами. У 6 з 10 підстав анулювання спецдозволу здійснюється

виключно через рішення суду. Зменшення повноважень Держгеонадр стосовно анулювання спецдозволів захистить надрокористувачів від зловживань та можливих корупційних ризиків.

У разі визнання за рішенням суду незаконним анулювання спеціального дозволу, строк дії такого спеціального дозволу та відповідно строк користування надрами продовжується дозвільним органом на строк такого анулювання.

Цікавим є, те, що **вимоги припинення дії спецдозволів не застосовуються до користувачів надр за УРП.** У такому разі право користування надрами може бути припинено, обмежено чи тимчасово лише у разі:

- 1) припинення (в тому числі дострокового) дії УРП, що здійснюється на умовах, передбачених самою УРП;
- 2) виникнення безпосередньої загрози життю та здоров'ю людей або довкіллю.

Угоди про умови користування надрами

До Кодексу України про надра додано положення з обов'язковими складовими угоди про умови користування надрами, які укладаються між надрокористувачем та Держгеонадрами до кожного спеціального дозволу. Угода про умови користування надрами повинна містити характеристику ділянки надр та програму робіт, які оформлюються як **невід'ємні додатки до угоди, а також умови надрокористування, що передбачають:**

1. Вимоги щодо ефективності робіт;
2. Сучасні технології видобування та переробки корисних копалин;
3. Порядок видобування корисних копалин, зокрема з метою запобігання негативним екологічним наслідкам і забезпечення безпеки забудованих територій;
4. Основні види, обсяги робіт, і економічно обґрунтовані строки виконання робіт на ділянці надр (з урахуванням геологічних особливостей);
5. Підстави для припинення діяльності, пов'язаної з користуванням ділянкою надр.

До прийняття Закону, структура угоди про умови користування надрами регулювалася лише Порядком надання спеціальних дозволів на користування надрами та містила схожий перелік умов. Разом із тим, нові вимоги, імplementовані до Кодексу про надра умови передбачають, угоди повинні містити економічно обґрунтовані строки виконання робіт, чого не було зазначено у Порядку надання спецдозволів. Окрім цього, при

внесенні змін до угоди про умови користування надрами забороняється продовження граничних строків виконання робіт на ділянці надр, крім випадків, передбачених цим Кодексом. Внесені зміни дозволяють обмежити можливість надрокористувачів використовувати формальні підстави для перенесення строків робіт та імітації діяльності за спецдозволом.

Зміни до плати за продовження, переоформлення на користування надрами

За продовження строку дії спеціального дозволу на користування надрами плата не справляється **окрім випадків, якщо:**

- видобуток за корисними копалинами (крім вугілля, що видобувається вугледобувними підприємствами, які отримують дотації з державного бюджету, незалежно від обсягу видобутої корисної копалини) склав більше 1 %, але менше 5 % обсягу балансових запасів – плата за продовження стягується у розмірі 20 % початкової ціни продажу на аукціоні;
- відбувається продовження строку дії спецдозволу на видобування підземних вод для всіх потреб - плата стягується у розмірі 100 % початкової ціни продажу на аукціоні.

У разі надання спеціального дозволу на користування надрами **без проведення аукціону плата справляється у розмірі 100% потенційної початкової ціни від продажу відповідного спецдозволу на аукціоні.** Початкова ціна продажу такого спецдозволу визначається відповідно до методики, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

За надання спеціального дозволу **з метою виконання УРП справляється плата у розмірі 1 % початкової ціни продажу такого спецдозволу** на потенційному аукціоні. Початкова ціна продажу такого спецдозволу визначається у методиці, що затверджується Кабінетом Міністрів

У разі внесення змін до спецдозволу плата справляється:

- у разі розширення меж ділянки надр сплачується плата 100% початкової ціни продажу на аукціоні частини ділянки надр, на яку розширюється спецдозвіл;
- у разі збільшення кількості водозабірних споруд або обсягів відбору підземних вод, сплачується 100% початкової ціни продажу на аукціоні спеціального дозволу за додатковий обсяг видобування підземних вод;
- у разі внесення змін до спецдозволу з причини збільшення кількості корисних копалин надрокористувач сплачує плату у розмірі 100 % початкової ціни продажу на аукціоні спеціального дозволу на

видобування відповідної корисної копалини за її нововиявлену кількість;

- зміни виду корисної копалини та/або напряму використання корисної копалини, зазначеної у спецдозволі, надрокористувач сплачує плату, яка визначається як різниця початкової ціни продажу спецдозволу з новою корисною копалиною та початкової ціни продажу спецдозволу з корисною копалиною, що зазначалась при наданні. При цьому для визначення такої різниці застосовуються обсяг товарної продукції гірничодобувного підприємства – корисної копалини (мінеральної сировини) та цін відповідних одиниць товарної продукції, актуальні на день здійснення такого розрахунку.

ГЕОЛОГІЧНА ІНФОРМАЦІЯ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ

Поводження з геологічною інформацією

Законом визначено, що Держгеонадра створюють та забезпечують функціонування Державного сховища геологічної інформації та кам'яного матеріалу і визначає його технічного адміністратора з числа підприємств, що належать до сфери його управління. Порядок функціонування Державного сховища визначає Міндовкілля.

Відповідно до прийнятого Закону, доступ до державної первинної (необробленої) та вторинної (обробленої) геологічної інформації, що є у державній власності є безоплатним. Вторинна геологічна інформація повинна бути розміщена у відкритому доступі онлайн. Разом з тим зазначається, може стягуватися плата за вторинну геологічну інформацію, як компенсація витрат держави на проведення геологічних робіт. Первинна геологічна інформація у державній власності, надається для ознайомлення безоплатно, держава може також виготовити та забезпечити цифрову копію такої інформації для власного користування.

Відомості про первинну та вторинну геологічну інформацію, що перебуває у державній та приватній власності, підлягають обліку у Каталозі відомостей про геологічну інформацію. Користувачі геологічної інформації, які придбали чи створили геологічну інформацію за власні кошти, можуть продавати та передавати її у користування, повідомляючи про це Держгеонадра. Передачу права користуватися геологічною інформацією можна здійснювати з урахуванням Закону України «Про державну таємницю» та «Про санкції». Особи, які зареєстровані на

території держави-агресора та особи під санкціями не мають права на користування.

Під час здійснення державної експертизи та оцінки ресурсів та запасів корисних копалин можуть використовуватися Рамкова класифікація викопних енергетичних і мінеральних запасів і ресурсів (РКООН-2009), класифікація Комітету з міжнародних стандартів звітності по запасах твердих корисних копалин (CRIRSCO), Система управління вуглеводневими ресурсами (PRMS) та інші міжнародні стандарти. Перехід на світові визнані стандарти обрахунку запасів дозволить точніше обраховувати кількість та якість корисних копалин, отже ці зміни є позитивними для галузі і ймовірно спростять роботу іноземним компаніям на українському ринку.

Впровадження Єдиної державної електронної геоінформаційної системи користування надрами на Державному геологічному порталі.

Законом передбачається, що Держгеонадра створюють та забезпечують функціонування єдиної державної електронної геоінформаційної системи користування надрами та її складових. Єдина система має працювати на базі [Державного геологічного порталю](#), який фактично вже запущений, але наразі працює в обмеженому режимі через воєнний стан в Україні.

Єдина державна електронна геоінформаційна система користування надрами включатиме в себе такі складові:

- Державний фонд надр України, у тому числі Державний фонд родовищ корисних копалин та резерв цього фонду;
- державні реєстри спецдозволів на користування надрами, нафтових та газових родовищ, артезіанських свердловин, державний водний кадастр (розділ "Підземні води");
- державний геологічний веб-портал;
- електронний кабінет єдиної державної електронної геоінформаційної системи користування надрами та електронний кабінет надрокористувача з функціоналом подання заяв і документів для отримання, продовження строку дії, внесення змін, розширення меж, переоформлення спецдозволів (10 листопада 2022 року Держгеонадра вже [повідомила](#) про запуск цього ресурсу);
- форми звітності щодо обліку запасів корисних копалин;
- відомості про заяви на отримання, продовження строку дії, внесення змін до спецдозволів;
- каталог відомостей про геологічну інформацію;

- протоколи Державної комісії України по запасах корисних копалин (далі - ДКЗ) щодо проведення державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин;
- інформація про державну реєстрацію геологорозвідувальних робіт;
- інформація про ділянки надр, запропоновані для отримання спецдозволів на користування надрами шляхом проведення аукціону (електронних торгів);
- інформація про ділянки надр, щодо яких оголошено конкурси на укладення УРП;
- інформація про екзогенні геологічні процеси (зсуви, карсти, селі, підтоплення, абразія берегів);
- інформація щодо обмежень у використанні земельних ділянок для цілей надрокористування;
- інша інформація.

НОВІ АСПЕКТИ В ЗАКОНОДАВЧОМУ РЕГУЛЮВАННІ СФЕРИ НАДРОКОРИСТУВАННЯ

Нові повноваження Держгеонадр

Зміни, які стосуються функціоналу та повноважень Держгеонадр:

- надано право зупиняти, анулювати, відмовляти у наданні, переоформленні, продовженні спецдозволів для юридичних осіб: 1) зареєстрованих на території країни агресора; 2) без інформації про кінцевого бенефіціарного власника; 3) на яких накладені санкції;
- разом із тим, зменшено кількість підстав, за яких Держгеонадра може самостійно зупинити дію або анулювати спецдозвіл, а кількість підстав зупинки або анулювання спецдозволу через рішення суду, навпаки збільшено;
- відповідальність за впровадження та адміністрування Єдиної державної електронної геоінформаційної системи користування надрами; Законом передбачається переведення послуг, що належать до компетенції Держгеонадр в онлайн режим;
- розширення можливості Держгеонадр стосовно боротьби зі «сплячими» спецдозволами, а саме право відмови у продовженні спецдозволу для надрокористувачів, які за час дії спецдозволу видобули менше 1% балансових корисних копалин ділянки;
- Держгеонадра отримали певні повноваження учасника вирішення спорів та уточнено деякі повноваження в рамках проведення

державного геологічного контраолу. Зокрема, Держгеонадра має право:

- звертатися до адміністративного суду з позовом про припинення видобування без спецдозволів та зупинення окремих видів робіт;
- подавати обов'язкові приписи про усунення недоліків і порушень;
- розраховувати розміри збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного використання надр (відповідну методику має розробити Міндовкілля);
- відбирати в рамках перевірок зразки сировини, продукції, призначати експертизи для розрахунку розміру збитків;
- пред'являти претензії про відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами.

Можливість відчуження права на користування надрами

Надрокористувач, що має спецдозвіл на користування надрами, зможе повністю або частково відчужувати право на користування надрами на користь іншої юридичної чи фізичної особи - підприємця шляхом укладення відповідного договору купівлі-продажу або оформлення у якості внеску до статутного капіталу цієї особи, за умови, що на таку особу не накладені санкції та вона не зареєстрована на території держави-агресора. Відповідні відомості перевіряються дозвільними органом (Держгеонадра) на етапі видачі, переоформлення, внесення змін до спеціального дозволу для передачі права новому надрокористувачу

Відчуження прав може здійснюватися виключно після:

- розподілу запасів між ділянками надр раніше розвіданого родовища корисних копалин, на яке надрокористувачу надано спецдозвіл,
- затвердження таких розподілених запасів ДКЗ;
- внесення змін до спецдозволу або оформлення окремого спецдозволу на виділену ділянку.

Відповідні права та обов'язки щодо провадження планованої діяльності на підставі наявного висновку з оцінки впливу на довкілля або рішення про провадження планованої діяльності, у повному обсязі переходять до набувача прав на користування надрами за відповідним спеціальним дозволом на користування надрами.

Права на користування надрами, надані спецдозволом на умовах УРП, також можуть бути передані третім особам одночасно з передачею прав та обов'язків за відповідною УРП та з обов'язковим переоформленням спецдозволу відповідно до Закону України «Про угоди про розподіл продукції», який передбачає погодження такої передачі з урядом.

Державні компанії мають право відчужувати права на користування надрами лише на користь інших державних підприємств.

Разом із тим Законом передбачена можливість, відчужувати право на користування надрами на користь не державних підприємств за рішенням Кабміну. Така норма є сумнівної з точки зору створення можливості передачі державних активів приватним надрокористувачам без конкурсу у потенційно непрозорий спосіб на підставі виключно рішення КМУ.

Спрощення можливостей передачі права на користування надрами іншим юридичним особам, із збереженням обов'язків, які передбачені угодами про користування надрами в цілому має позитивний характер, хоча, можливо, й не є досконалим рішенням.

З одного боку, це ринковий механізм, який дозволить надрокористувачам, які із різних причин втратили можливість розробляти надра, повністю або частково передавати свої права іншим надрокористувачам. Це, ймовірно, зменшить кількість т. зв. «сплячих» спецдозволів. З іншого боку, це не є ідеальним вирішенням згаданої проблеми. Сама по собі передача обов'язків за спецдозволом до нового надрокористувача не може гарантувати, що роботи за ділянкою почнуть виконуватися. Окрім цього, варто врахувати, що кількість «сплячих» спецдозволів може навіть збільшитися через те, що компанії куплятимуть їх лише для перепродажу.

Інші новели Закону

Законом впроваджено низку інших нововведень стосовно прав та обов'язків надрокористувачів. Зокрема, дозволяється:

- на договірних засадах залучати третіх осіб для виконання окремих видів робіт, пов'язаних з користуванням надрами (у такому разі відповідальність за виконання умов, передбачених спецдозволом на користування надрами, несе його власник);
- у межах однієї ділянки надр проводити роботи з геологічного вивчення, у тому числі ДПР родовищ корисних копалин, та (або) видобування різних видів корисних копалин за кількома спеціальними дозволами на користування надрами, крім корисних копалин, що розробляються відкритим способом;
- суб'єкт господарювання, який приватизував державне підприємство, набуває право на користування надрами шляхом внесення змін до спецдозволу, наданого державному підприємству;

Запроваджені норми стосовно залучення третіх осіб до окремих видів робіт та можливість проведення розробки різних корисних копалин на одній ділянці надр дозволятимуть залучати іноземні або більш технологічно розвинені сервісні компанії до розробки українських надр. Можливість переоформлення спецдозволу, який належав

приватизованому підприємству, дозволить зменшити строки запуску роботи підприємства.

В цілому прийняті зміни направлені на підтримку розвитку галузі надрокористування в умовах воєнного стану та стимулювання інвестицій. Хоча й не всі обрані механізми є досконалими. Окремі аспекти прийнятого Закону, такі як закладання правових засад для реалізації ініціативи «Економічного паспорту українця», потребують подальшого аналізу. Наразі прийнята норма лише фіксує право громадян України на отримання частини доходу державного бюджету від рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин.